

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

7 /1 (Bahar 2020): 672-694.

TEK PARTİ DÖNEMİNDE BİR KUR'AN ÖĞRETMENİ:
HİMMET BABALIOĞLU

A Quran Teacher in the One-Party Period:
Himmet Babaloğlu

Nurullah AYDENİZ

Dr. Öğr. Üyesi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Bilim Dalı, Bilecik/Türkiye, naydenizsakarya@gmail.com Orcid No: 0000- 0003-0297-4717.

Hakemler / Referees:

Prof. Dr. Mustafa BAŞ / Bilecik Ş. E. Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi
Dr. Öğr Üyesi Salih AYBEY / Zonguldak B. Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 09 Mayıs / May 2020
Kabul Tarihi / Accepted: 15 Haziran / July 2020
Yayın Tarihi / Published: 30 Haziran / July 2020
Cilt / Volume: 7
Sayı / Issue: 1
Sayfa / Pages: 672-694.

Atıf / Cite as: Aydeniz, Nurullah. "Tek Parti Döneminde Bir Kur'an Öğretmeni: Himmet Babaloğlu" [A Quran Teacher in the One-Party Period: Himmet Babaloğlu and the Tozlu Quran Course]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 7/1 (2020): 672-694.

Doi: <https://doi.org/10.17859/pauifd.734602>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 7 (1) 2020: 672-694

TEK PARTİ DÖNEMİNDE BİR KUR'AN ÖĞRETMENİ: HİMMET BABALIOĞLU

Nurullah AYDENİZ*

Öz.

Himmet Babalioğlu'nun hayatını, Kur'an öğretmeni olarak Adapazarı'na atanma sürecini ve Kur'an eğitimi bakımından Sakarya ve çevresine sağladığı katkıyı ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma, nitel bir durum çalışması olarak planlanmış, doküman analizi ve görüşme teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmayla Babalioğlu'nun hem İstanbul Yeni Camii imamı Nuri Yavuzer'den hem de Osman Nuri Taşkent'ten aşere-takrib eğitimi almış bir kurrâ olduğu, Sakarya bölgesinde değişik camilerde fahri ve asil olarak imamlık yaptığı, Taşkent'in ayrılmasından sonra 'Adapazarı Kur'an Öğretmeni' olarak atandığı, Kıraat eğitimine ağırlık veren Taşkent'in aksine genel Kur'an eğitimine yoğunlaştığı, yüzlerce hafız yetiştirdiği, Sakarya ve çevresinde imam olarak görev almış çok sayıda öğrencisi olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tek Parti, Kur'an Öğretmeni, Tozlu Kur'an Kursu, Himmet Babalioğlu, Adapazarı.

A Quran Teacher in the One-Party Period: Himmet Babalioğlu

Abstract

This article, aiming to reveal the biography of Himmet Babalioğlu, the process of his appointment as a Quran teacher in Adapazarı and his contribution to Sakarya and its vicinity in terms of Quran education, is planned as a qualitative case study and was carried out using document analysis and interview techniques. It makes some deductions such that Babalioğlu was a qârî who got education on qirâ'ât ('ashara-taqrib) from both Nuri Yavuzer, imam of the Istanbul New Mosque and Osman Nuri Taskent, he was a honorary or principal imam in different mosques of Sakarya and its vicinity, he was appointed as "Adapazarı Quran teacher" after the departure of Taşkent, he focused on general Quran education in comparison with Taşkent, focusing on qirâ'ât, he trained hundreds of hâfızs (Quran memorizers) and a good number of his students served as imams in Sakarya and its vicinity.

Keywords: One-Party, Quran Teacher, Tozlu Quran Course, Himmet Babalioğlu, Adapazarı

STRUCTURED ABSTRACT

The Law on Unification of Education, enacted on March 3, 1924, is a milestone in the Turkish education system. With this law, madrasas which had been responsible for education for centuries were closed. However, the Quran Schools (Dâr al-Qur'ân), where the science of Qirâât (Readings of the Quran), Taşhîh al-Hurûf (Proper pronunciation of the Arabic letters) and hifz (memorisation of the Quran) were taught,

* Dr. Öğr. Üyesi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Bilim Dalı, Bilecik/Türkiye, naydenizsakarya@gmail.com Orcid: 0000- 0003-0297-4717.

were also wanted to be closed together with madrasas, the Head of the Religious Affairs of the period intervened and this institutions turned into Quran courses as a result of the insistence that these institutions should have continued their education under the presidency because they had been specialized schools.

It is controversial, moreover, whether these Dâr al-Qur'âns has started to enter into service immediately as Quran course after the aforesaid change or not. According to some researchers, the Quran courses were not closed and continued their education by contrast with the other religious institutions, imam-hatips (vocational religious schools) and Dâr al-Funûn (former title of Istanbul University) Faculty of Theology. Another point is that the Quran courses were officially opened for the first time in 1925 and closed in 1929 with the alphabet revolution in 1928 but they re-started education in 1930 by giving permission for some teachers to open courses in a few locations in Anatolia. The last one is that the courses, planned to be opened in ten places, could not enter into service due to some obstacles in 1925, but they could be opened after the closing of imam-hatip schools after 1930.

Bursa, Edirne, Erzurum, Eskişehir, Isparta, Istanbul, Kayseri, Konya, Trabzon and Kütahya are listed in the literature as the cities where the Quran courses were opened until 1935. Some sources states that the number of courses increased to 14 in 1936. An important case, showing that the number would have increased at that time was the appointment of Osman Nuri Taşkent, former chief-imam of the Istanbul Nuruosmaniye Mosque, in 1936 as a Quran teacher in Adapazarı. The official teaching of the Quran, re-starting after the alphabet revolution in Adapazarı with his appointment, continued with the appointment of Himmet Babaloğlu, of his students, after his return to Istanbul due to his illness. This article focuses on the biography of Himmet Babaloğlu and his contribution to the Quran and hifz education in Sakarya and its vicinity.

Himmet Babaloğlu was born in Demirhisar village of Çayeli (Perkam) district of Rize in 1907 (1325 hijri). After completing his hifz under his father Şaban Efendi's supervision who was an imam for 27 years in the same village, he went to Istanbul. While he was studying Qirâat (in terms of Ibn al-Jazari's two books, namely al-'Ashara and al-Taqrîb) from Nuri Yavuzer, the former imam of New Mosque, he also continued his madrasa education at Dâr al-Khilâfa al-'aliyya. Babaloğlu, who was transferred to the Imam Hatip School, opened after the closure of the madrasas in 1924, left the school on May 13, 1926, although he passed to the third grade as a result of the exam and settled in Adapazarı with his elder brother. After serving as an honorary imam in Adapazarı, Babaloğlu received education on Qirâat from Taşkent, the former chief-imam of Istanbul Nuruosmaniye Mosque after he was appointed as a Quran teacher in Adapazarı, in 1936. After Taşkent's resignation in 1939, Babaloğlu was appointed to the duty by the Presidency of Religious Affairs.

Babaloğlu, who started working as Adapazarı Quran teacher on June 1, 1940, was also an honorary and noble imam during this duty. He not only trained hundreds of hâfiẓs as well as he provided Taşhîh al-Ḥurûf training for the hundreds of students but also gave education on imamate knowledge and skills in order to meet the needs of religious officials at his period. In an official writing on the year of 1954, it is stated that 199 students graduated as hâfiẓ from the course where Babaloğlu served from 1940 to 1954, and 210 students graduated by reading and learning from the muşhaf and memorizing the short sūrahs. Even this number of hâfiẓs, whom he trained in 14 years shows that he filled an important gap in the region in that years.

Some of the students, he trained in his official duty of 42 years were Mehmet Türk, imam of Adapazarı Central Orta Mosque; Fethi Özkan, imam of Istanbul Kılıç Ali Paşa Mosque; Mahmut Albayrak, imam of Istanbul New Mosque; Fethi Akma, imam of Gebze Çarşı Mosque; Rahmi Paker, muad̄din of Istanbul Beyazıt Mosque and Fevzi Mısır, who served as imam at Buyukada, Beyazıt Soğanaga and Hirka-i Şerif Mosques and as muad̄din at Süleymaniye Mosque.

Himmet Babaloğlu, who retired on February 28, 1982 and spent his last few years on the death bed, passed away on February 19, 1991. After his funeral ceremony with a very broad participation, Abdurrahman Gürses, his fellow student in Istanbul and a famous Qirâat teacher in Istanbul performed his last prayer at the Adapazarı Emirdağ Cemetery, where he was buried.

Keywords: One-Party, Quran Teacher, Tozlu Quran Course, Himmet Babaloğlu, Adapazarı.

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanından kısa süre sonra,3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tüm eğitim-öğretim kurumları Maarif Vekâleti'ne bağlanarak tek çatı altında toplandı. Ancak sadece Maarif Vekâletine bağlanacağı belirtilen medreseler, kanunda yer almadığı halde yaklaşık iki ay sonra kapatıldı.¹ Medreselerle birlikte dârülkurrâlar da kapatılmak istenince dönemin Diyanet İşleri Başkanı araya girerek bu kurumların bir ihtisas okulu olduğu için başkanlığa bağlı olarak öğretime devam etmesi gerektiği yönündeki ısrarları sonucu ilgili kurumlar Kur'an kurslarına dönüştü.² Aslında dârülkurrâların Kur'an kursu olarak 1925 yılından itibaren eğitim-öğretime devam edip edemedikleri tartışmalıdır. Bazı araştırmacılara göre bu dönüşüm sonrası Kur'an kursları, din eğitimi veren diğer kurumlar olan imam hatipler ve Dârülfünûn İlahiyat Fakültesinin aksine kapatılmamış, eğitim öğretime devam etmişlerdir.³ Bir başka görüş ise Kur'an kurslarının resmî olarak ilk defa 1925 yılında açıldığını, 1928 yılındaki harf devrimi ile 1929'dan itibaren kapatıldığını ancak çok geçmeden 1930'da Anadolu'nun birkaç yeri ile İstanbul'da bazı hocalara kurs açma izni verilmesiyle yeniden eğitim-öğretime başladıkları yönündedir.⁴ Fakat Zengin, TBMM'de 1925 yılı bütçe görüşmelerinde hafız yetiştirilmek üzere dârülhuffâz adıyla on yerde kurs açılması için ödenek ayrıldığını belirtmekle birlikte Bursa, Konya ve Kastamonu'da kanun gereği açılmak istenen kursların değişik gerekçelerle engellendiğini ifade etmektedir. Zengin, bu illerdeki engellemelerden hareketle diğerlerinin de açılmadığını ama kadroların muhafaza edildiğini düşünmektedir. O, 1930 yılında en son kapatılan İstanbul ve Kütahya'daki imam hatip mekteplerinin de lağvedilip öğrenci almayı bırakmasının kursların açılmaması yönünde mazeret olarak düşünüldüğünü varsaymaktadır. Bunun sonucu olarak resmi niteliği olan hıfz dershanelerinin açılmasının zaruri hale geldiğini ve ilgili kursların ancak ondan sonra açılabilirdiğini belirtmektedir. İlave olarak 1933 yılına ait istatistiklerde Bursa, Edirne, Erzurum, Eskişehir, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya ve Trabzon olmak

¹ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 29.

² Nebi Bozkurt, "Dârülkurrâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/543-545.

³ İrfan Başkurt, *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2007), 24-25; Bozkurt, "Dârülkurrâ", 543-544; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 474.

⁴ Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitiminin Dönüşümü* (İstanbul: İlke Yayınları, 2012), 78.

üzere dokuz il merkezinde hıfz dersaneleri olduğunu, ilgili kurslarda birer muallim ve 232 öğrenci bulunduğunu; 1935 yılında Kütahya’da açılan dersane ile kurs sayısının ona yükseldiğini ifade etmektedir.⁵

Zengin’in görüşlerine yakın bir değerlendirmeyi sayısal farklılıklarla birlikte Akgün de yapmaktadır. Ona göre 1927’den 1933’e kadar dokuz kadro vardır ama kurs yoktur. 1934-1935 yılında sadece bir kurs bulunmaktadır. 1935-1936’da sayı ikiye, 1941’e kadar da altıya yükselmiştir.⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı’nın verilerine göre istatistikî bilgiler paylaşan Öztürk ise 1925’ten 1931’e kadar on, 1931’den 1934’e kadar dokuz, 1934-1935 yılında yedi, 1935-1936 ve 1936-1937 yıllarında ise on dört kurs bulunduğunu aktarmaktadır. Fakat kursların 1925 yılından itibaren faaliyette olup olmadığına dair bilgi vermemektedir.⁷

Zengin’in 1935’e kadar açıldığını belirttiği on Kur’an kursunun bulunduğu şehirler arasında Adapazarı ve Adapazarı’nın o tarihlerde bağlı olduğu Kocaeli yoktur.⁸ Zira Adapazarı’nda harf inkılâbı sonrasında Kur’an eğitim ve öğretimi, İstanbul Nuruosmaniye Camii başıkanı Osman Nuri Taşkent’in 1936’da Kur’an öğretmeni olarak görevlendirilmesiyle başlamıştır.⁹ Bu durum Öztürk’ün verdiği rakamlarla uyumlu gözükmemektedir. Çünkü onun verdiği istatistikî bilgilere göre 1934’te dokuz olan Kur’an kursu sayısı 1936’da on dörde yükselmiştir. Fakat o, kursların hangi şehirlerde açıldığını belirtmemektedir.¹⁰

Adapazarı’nda Osman Nuri Taşkent’in görevlendirilmesiyle 1936’da başlayan Kur’an öğretimi, onun 1939’un sonlarında rahatsızlanıp İstanbul’a Beyazıt Camii imamı olarak dönmesinden¹¹ sonra, icâzetnâme verdiği öğrencilerinden Himmet Babaloğlu’nun¹² Kur’an öğretmeni olarak atanmasıyla devam etmiştir.¹³

⁵ Zeki Salih Zengin, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur’an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2011), 6-10.

⁶ Vahdettin Akgün, Kur’an Kursları ve Halkın Kur’an Kurslarından Beklentileri, *Kur’an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik*, ed. İsmail Kurt- Seyid Ali Tüz (İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2000), 188.

⁷ Şükrü Öztürk, Kur’an Kurslarının Eğitim ve Kültür Hayatımıza Katkıları, *Kur’an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik*, ed. İsmail Kurt- Seyid Ali Tüz (İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2000), 179.

⁸ Zeki Salih Zengin, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur’an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi”, 10.

⁹ Ramazan Alparslan, *İstanbul Ehl-i Kur’an ve Mevlithanları*, (İstanbul: Acar Basım, 2014), 168; Hayrettin Öztürk, *Kur’ân-ı Kerim Kıraatinde Dâd Harfi ve Dudak Talimi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 53.

¹⁰ Şükrü Öztürk, “Kur’an Kurslarının Eğitim ve Kültür Hayatımıza Katkıları, *Kur’an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik*”, 179.

¹¹ Ramazan Alparslan, *İstanbul Ehl-i Kur’an ve Mevlithanları*, (İstanbul: Acar Basım, 2014), 168;

¹² Bkz. Nurullah Aydeniz, “Verdiği Bir İcâzetnâme Üzerinden Akreboğlu Osman Nuri Taşkent” *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/2 (2020): 503-512.

¹³ Himmet Babaloğlu’na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 2/5/940 Tarih ve 1468 Varide Numaralı Belge).

Bu makalede İstanbul Nuruosmaniye Cami başımamı Osman Nuri Taşkent'in görevlendirilmesiyle Adapazarı'nda 1936'da yeniden başlayan resmi Kur'an öğretiminin, onun ayrılmasından sonra öğrencilerinden Himmet Babaloğlu ile devam eden süreci konu edilmektedir. Çalışmanın odak noktasını Himmet Babaloğlu'nun hayatı, ilgili göreve atanma süreci ve verdiği Kur'an ve hafızlık eğitimi oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın temel problemini "Tek Parti döneminde Kur'an öğretmeni olarak göreve başlayan Himmet Babaloğlu'nun Kur'an ve hafızlık eğitimi bakımından Sakarya ve çevresine sağladığı katkı nedir?" sorusu oluşturmaktadır. Bu amaca yönelik olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Himmet Babaloğlu kimdir?
- 2- Nerede ve kimlerden eğitim almıştır?
- 3- Osman Nuri Taşkent'in yerine mi Adapazarı Kur'an öğretmeni olarak atanmıştır?
- 4- Kur'an öğretmenliği dışında başka görevler de üstlenmiş midir?
- 5- Eğitim için kendisine bir yer tahsis edilmiş midir?
- 6- Görev yaptığı yıllarda ilgili kurs hangi ismi taşımıştır?
- 7- Kur'an okumayı öğretmek, hafız yetiştirmek dışında tashîh-i hurûf, aşere ve takrib eğitimi de vermiş midir?
- 8- Yetiştirdiği öğrenciler kimlerdir?
- 9- Ne zaman emekli olmuş ve vefat etmiştir?

Literatürde Himmet Babaloğlu ve Tozlu Kur'an Kursu hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak Himmet Babaloğlu'ndan önce Adapazarı'nda Kur'an öğretmeni olarak görev yapan hocası Osman Nuri Taşkent ile ilgili birkaç çalışma vardır ki bu çalışmalarda Taşkent'in 1936 yılında Adapazarı'nda Kur'an öğretmeni olarak görevlendirildiğine kısaca değinmekle yetinilmiştir. Bunlar; İstanbul Ehl-i Kur'an ve Mevlithanları¹⁴, Kur'ân-ı Kerim Kıraatinde Dâd Harfi ve Dudak Talimi¹⁵, Akreboğlu Hâfız Osman Nûri Taşkent'in Hayâtı, Görev ve Kur'ân-î Hizmetleriyle Öğretim Metodolojisi¹⁶ ve Verdiği Bir İcâzetnâme Üzerinden Akreboğlu Osman Nuri Taşkent¹⁷ adlı çalışmalardır. Fakat bu çalışmalar Taşkent'in Adapazarı'na Kur'an öğretmeni olarak gidişine temas etmiş olsalar bile onun 1939'da oradan ayrılmasından sonra Kur'an öğretiminin devam edip etmediğine yer vermemişlerdir. Bu çalışma, kurumsal düzeyde din eğitiminin sadece Kur'an kurslarında verildiği bir dönemde Kur'an öğretmeni olarak göreve başlayan Himmet Babaloğlu'nu konu edinmesi bakımından önemlidir. Zira bu çalışma ile hem Babaloğlu hem de hizmetleri tanıtılmış olacaktır.

¹⁴ Ramazan Alparlan, *İstanbul Ehl-i Kur'an ve Mevlithanları* (İstanbul: Acar Basım, 2014), 167-169.

¹⁵ Hayrettin Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Kıraatinde Dâd Harfi ve Dudak Talimi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 53-59.

¹⁶ İlhan Tok, "Akreboğlu Hâfız Osman Nûri Taşkent'in Hayâtı, Görev ve Kur'ân-î Hizmetleriyle Öğretim Metodolojisi", *Son Dönem Karadenizli Merhûm Kurrâlar Sempozyumu*. ed. Hayrettin Öztürk (Samsun: Erkam Yayınları, 2018), 157.

¹⁷ Nurullah Aydeniz, "Verdiği Bir İcâzetnâme Üzerinden Akreboğlu Osman Nuri Taşkent" *Anemon Muş Alparlan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/2 (2020), 503-512.

Yöntem

Araştırma, bir şahsı, bir görevlendirmeyi, bir kurumu ve bir eğitim faaliyetini incelemeyi amaçladığından nitel bir durum çalışması olarak planlanmıştır. Zira durum çalışmaları, ne, nasıl ve niçin sorularını temel aldığından, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelenmesine imkân tanımaktadır.¹⁸ Çalışma, yorumlayıcı bir yaklaşımla “nedir?” sorularına cevap aramıştır.

Verilerin Toplanması ve Veri Toplama Aracı

Çalışmayla ilgili veri toplamanın bir ayağını arşiv taraması oluşturmuştur. Bunun için 01.10.2019 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığına başvurularak Himmet Babaloğlu (öl. 1991)’a ait sicil dosyasının incelenmesi için izin istenilmiştir. Gerekli izinler alındıktan sonra yapılan arşiv taraması neticesinde Himmet Babaloğlu’na ait 1940,0215 numaralı dosyada önemli belgelere ulaşılmıştır. İlgili dosyada hocası Taşkent’in kendisine verdiği icâzetnâme; Taşkent’ten sonra kursun devam etmesi için yazılmış dilekçeler, mezun öğrenci sayısı, icâzet merasimlerine dair yazışmalar ve ders programları önemli oranda kaynak ihtiyacımızı karşılamıştır.

Arşiv taramasının yanında derinlemesine bilgi edinmek amacıyla konu hakkında bilgi sahibi olduğu düşünülen kişilerle de görüşülmek istenmiştir. Bu bağlamda Babaloğlu’nun öğrencilerinden İstanbul Beyazıt Camii emekli müezzini Rahmi Paker, Adapazarı Orta Cami emekli imamı Mehmet Türk, Sadettin Acar, Ahmet Sevim ve Alaattin Atar; evlatları Şevket Babaloğlu, Nuri Himmet, Görsev Himmet ve birlikte çalıştığı meslektaşlarından Muharrem Şimşek ile mülakatlar yapılmıştır.

Görüşmelerde alanyazın taramasına bağlı olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Gönüllülük esasına göre video ve ses kaydı alınarak gerçekleştirilen görüşmelerin daha sonra yazılı dökümleri çıkarılmıştır.

Verilerin Analizi

Toplanan veriler içerik analizi ile çözümlenmiş ve önem taşıdığı düşünülen bilgiler belirlenerek önce kodlar sonra da kategoriler oluşturulmuştur. Ardından arşiv taraması ile ulaşılan belgelerin analiziyle elde edilen bulgularla bir araya getirilerek araştırma için gerekli veriler sağlanmıştır. Veri toplama ve analiz sonucunda ise çalışmanın “Himmet Babaloğlu’nun Hayatı”, “Adapazarı Kur’an Öğretmeni Olarak Atanması” ve “Kur’an ve Hafızlık Eğitimine Katkısı” şeklinde üç ayrı başlık altında ele alınması uygun görülmüştür.

1. Himmet Babaloğlu’nun Hayatı

Himmet Babaloğlu, Hicri 1325 (Miladî 1907) yılında Rize’nin Çayeli (Perkam) ilçesine bağlı Demirhisar köyünde dünyaya geldi.¹⁹ Aynı köyde 27 yıl imamlık yapan babası Şaban Efendi’de hafızlığını tamamladı. İkamet ettikleri köyde toprağa bağlı

¹⁸ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013). 313.

¹⁹ Himmet Babaloğlu’na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 05/03/1940 Tarihli Belge).

olarak tarım ve hayvancılıkla geçimini temin eden ailesinin yaşadığı geçim sıkıntısı nedeniyle önce kardeşlerin en büyüğü olan Mustafa İstanbul'a gitti. Orada kerestecilik yapmaya başlayan Mustafa'nın ardından Babaloğlu da İstanbul'agitti. İstanbul'da bir taraftan abisine yardımcı olurken bir taraftan da dönemin hocalarından eğitim aldı. Özellikle İstanbul Yeni Cami imamı Nuri Efendi (Yavuzer)²⁰ en çok istifade ettiği ve aşere-takrib eğitimi aldığı hocasıdır.²¹ Birlikte eğitim aldığı arkadaşları arasında Yavuz Selim Cami'inin külliyesinde aynı odada kaldığı Gönenli Mehmet Efendi ve Abdurrahman Gürses gibi isimler vardır.²²

Babaloğlu, Nuri Efendi'den kıraat eğitimi alırken diğer taraftan 10 Teşrinievvel 1339 (10 Ekim 1923) tarihinde İstanbul Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliyye medresesinin birinci kısmı olan İbtidâ-i Hâric Medresesi'ne kaydoldu. 1924'te Medreselerin kapatılması ile açılan İstanbul İmam Hatip mektebinin ikinci sınıfına aktarıldı. Fakat Babaloğlu, yapılan sınav sonucunda üçüncü sınıfa geçmiş olmasına rağmen 13 Mayıs 1926 tarihinde okulu terk etti.²³ Arkadaşları olan Gönenli Mehmet Efendi ile Abdurrahman Gürses'in hayatlarına bakıldığında benzer durumların onlar için de geçerli olduğu görülmektedir. Gönenli, medreselerin kapatılmasından sonra nakledildiği İmam Hatip okulunu ve İstanbul'u terk etmeyip mezun olurken²⁴ Gürses, öyle anlaşılıyor ki İmam Hatip okullarına hiç devam etmeksizin İstanbul'dan ayrılarak Sakarya'ya gitti.²⁵ Babaloğlu'nun imam hatip okulunu neden terk ettiğine dair bir bilgiye ulaşılammıştır. Ancak yapılan görüşmede Şevket Babaloğlu, araştırmacıya, babası ile Süleyman Hilmi Tunahan'ın birlikte çekildikleri bir fotoğraf göstermiştir.²⁶ Bu iki ismin yollarının nerede kesilmiş olabileceğine dair yapılan kısa bir literatür çalışması, aralarındaki münasebetin hoca-talebe münasebeti olduğunu ortaya koymaktadır. Zira aynı tarihlerde Babaloğlu'nun öğrenci olarak bulunduğu Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliyye'nin birinci kısmı olan İbtidâ-i Hâric Medresesi'nde Tunahan Türkçe ve Arapça derslerine girmektedir. Medreseler kapatılıp imam hatip mektepleri açıldığında Tunahan'ın, açılan bu yeni okullarda yeterli bir din eğitimi verilemeyeceği düşüncesiyle müderrislikten istifa ettiği belirtilmektedir.²⁷ Muhtemeldir ki bu düşünceler o tarihlerde yoğunluk kazanarak Abdurrahman Gürses ve Himmet Babaloğlu gibi belki daha birçok öğrencinin bu okulları terk etmesine neden oldu. Babaloğlu, tarihi tam olarak bilinmese de muhtemelen 1926 yılında Adapazarı'na göç etti. Bunda da Rize'den İstanbul'a gitmesinin bir nevi yolunu açan yine büyük abisi Mustafa'nın etkili olduğu söylenebilir. Aktarılan bilgilere göre abisi Mustafa, İstanbul'daki kereste atölyesinin yanmasından sonra Adapazarı'nın çok güzelveverimli toprakları olan bir yer olduğu anlatımları üzerine İstanbul'dan ayrılarak Adapazarı'na göç etti. Ardından da Babaloğlu onun yanına

²⁰ Nuri Efendi (Yavuzer) için bkz: Alparşlan, *İstanbul Ehl-i Kur'an ve Mevlithanları*, 36-37.

²¹ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 1940.0215 Numaralı Dosya).

²² Nuri Himmet ve Görsev Himmet, Kişisel Görüşme, 16 Eylül 2019.

²³ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 13/05/1940 Tarihli Belge).

²⁴ Recep Akakuş, "Gönenli Mehmet Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV. Yayınları, 1996), 14/ 149-150.

²⁵ Naci Demirci, "Gürses Abdurrahman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV. Yayınları, 2016), Ek-1: 493-494.

²⁶ Şevket Babaloğlu, Kişisel Görüşme, 16 Eylül 2019.

²⁷ Reşat Öngören, "Tunahan, Süleyman Hilmi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV. Yayınları, 2012), 41/ 375-377.

gitti. Birlikte Ermenilerden kalan 18 odalı büyükçe bir evi satın alarak Adapazarı Ozanlar'da ikamet etmeye başladılar. O yıllarda abisi Mustafa daha çok çiftçilik ile meşgul olurken Babaloğlu da bugünkü Sakarya Müftülüğü'nün bulunduğu yere yakın Mecidiye Camii'nde imamlık yaptı.²⁸

Babaloğlu'nun daha sonraki hayatına dair bazı bilgileri resmi yazışmalarda bulmak mümkündür. Öncesinde halkın talebi ile imamlık yapan Babaloğlu'nun yazışmalarda geçen ilk görevi, 1931 tarihinde fahri olarak icra etmeye başladığı Çatalköprü Camii imamlığıdır.²⁹ Ancak Babaloğlu'nun orada pek kalmadığı anlaşılmaktadır. Zira 1940'ta Taşkent'in yerine Kur'an öğreticisi olmak istediğini beyan eden dilekçesinde "10 seneden beri Adapazarı'nın Serdivan köyünde fahri olarak hitabet vazifesile meşgul bulunmakta" ifadesine yer vermiştir.³⁰ Muhtemeldir ki bunu tam tarih olarak belirtmemiş, yaklaşık bir ifade ile 9-10 yıldır orada görev yapmakta olduğunu vurgulamıştır.

Babaloğlu, Serdivan'da imamlık yaparken 1936'da Adapazarı'nda Kur'an öğretmeni olarak görevlendirilen Nuruosmaniye Camii başımanı Taşkent'ten yaklaşık iki yıl boyunca aşere ve takrib eğitimi alarak bu konudaki bilgi ve becerisini pekiştirmiştir.³¹ Taşkent de aldığı aşere ve takrib eğitimi nedeniyle ona bir icâzetnâme vermiştir.³² İmamlığa fahri olarak Çatalköprü'de başlayan ve Serdivan'da devam eden Babaloğlu'nun asaleten atandığı ilk görevi, 1940'ta başladığı Adapazarı Kur'an öğreticiliğidir.³³ Bu konuya bir sonraki başlıkta yer verilecektir.

Babaloğlu'nun asaleten Kur'an öğreticisi olarak atanmasından sonra imamlık yaptığı Serdivan Camii'nden ayrılıp hocası Osman Nuri Taşkent'in İstanbul'a dönmesiyle boşalan Kuyudibi'ndeki Karaosman Camii'ne fahri imam olduğu söylenebilir. Zira görev yaptığı son yedi yılda onunla birlikte İhsaniye Kur'an Kursu'nda görev yapan Muharrem Şimşek, Osman Nuri Taşkent'in bir taraftan Karaosman Camii'nde imamlık yaptığını diğer taraftan da Tozlu Camii'nin yanındaki iki odalı Kur'an kursunda talebeleri okuttuğunu aktarmıştır. Ayrıca Taşkent'in İstanbul'a dönmesinden sonra da Babaloğlu'nun onun yerine Karaosman Camiinde imamlık yaptığı, Tozlu Camii'nin yanındaki kursta da öğrencileri okuttuğunu belirtmiştir.³⁴

Babaloğlu, 01.09.1945 tarihinde ise yine asaleten Alikuzu Camii'ne imam olarak atandı.³⁵ Böylece hem imam hem Kur'an öğreticisi olarak her iki görevi asaleten icra etti. 03.08.1954 tarihinde ise Alikuzu Camii'nden İhsaniye Camii'ne

²⁸ Nuri Himmet ve Görsev Himmet, Kişisel Görüşme, 16 Eylül 2019.

²⁹ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, (23/07/1964 Tarihli Belge).

³⁰ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi (26/03/1940 Tarihli Belge).

³¹ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 1940.0215 Numaralı Dosya).

³² Bkz. Aydeniz, "Verdiği Bir İcâzetnâme Üzerinden Akreboğlu Osman Nuri Taşkent", 503-512.

³³ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 2/5/940 Tarih ve 1468 Varide Numaralı Belge).

³⁴ Muharrem Şimşek, Kişisel Görüşme, 23 Eylül 2019.

³⁵ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi 23/07/1964 Tarihli Belge).

nakledildi.³⁶ İhsaniye Camii imamı iken 01.05.1964 tarihinde aynı anda her iki görevin asaleten yapılamayacağı kararı alınması üzerine Kur'an kursu hocalığı görevinden istifa ederek imamlığı tercih etti. Fakat fahri olarak Kur'an kursu hocalığına devam etti.³⁷ Asaleten imam ve fahri olarak da Kur'an öğretmeni olarak o tarihten itibaren görevlerine devam eden Babaloğlu, 28.02.1982 tarihinde emekli oldu.³⁸ Son birkaç yılını hasta yatağında geçiren Babaloğlu, 19 Şubat 1991 tarihinde vefat etti. Oldukça yoğun bir katılımın olduğu cenaze merasiminde namazı Mahmut Ustaosmanoğlu kıldırdı. Defnedildiği Emirdağ mezarlığında son duasını ise İstanbul'daki öğrencilik yıllarından arkadaşı olan Abdurrahman Gürses yaptı.³⁹

2. Adapazarı Kur'an Öğretmeni Olarak Atanması

1928 yılında gerçekleştirilen harf inkılâbı sonrası Arap harfleriyle eğitim öğretim yasaklanınca Kur'an öğretimiyle ilgili ciddi bir ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda 1930 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı İstanbul Müftülüğüne gönderdiği bir yazıda birkaç hoca efendiye belirli koşullarla Kur'an öğretme izni verildiğini bildirmiştir.⁴⁰ 1930'larda sayıları oldukça sınırlı olan resmi Kur'an kurslarının sayısı, 1935 yılında Kütahya'da açılan Kur'an kursu ile ancak on (10)'a yükselmiştir. Yukarıda da temas edildiği gibi bu yerleşim yerleri arasında Adapazarı ve o tarihlerde Adapazarı'nın bağlı olduğu Kocaeli ili yoktur.⁴¹ Örgün eğitim kurumlarından din derslerinin de kaldırıldığı ve imam hatip okullarının kapatıldığı 1930'lu yıllarda⁴² Adapazarı'ndan bir heyet Ankara'ya Diyanet İşleri Başkanlığı'na giderek Kur'an okumayı öğretecek bir hoca talebinde bulundu.⁴³ Bu talep üzerine de İstanbul Nuruosmaniye Camii başı imamı Osman Nuri Taşkent 1936 yılında Adapazarı'nda Kur'an öğretmeni olarak görevlendirildi.⁴⁴ Taşkent ile Adapazarı'nda yeniden başlayan resmi Kur'an eğitim ve öğretimi onun 1939'un sonlarında rahatsızlanıp İstanbul'a geri dönmesiyle⁴⁵ kısa bir süre sekteye uğradı. Akabinde ortaya çıkan kursun kapatılacağına dair söylentiler de Adapazarı'nda rahatsızlığa neden oldu. Bunun üzerine Taşkent'in Adapazarı'ndaki bilinen öğrencilerinden Himmet Babaloğlu, İsmail Uziş ve Hüseyin Işık'ın da aralarında bulunduğu 40 talebesi Adapazarı Dâruhuffâz⁴⁶ müdavimleri ve halkı adına Diyanet İşleri

³⁶ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Sakarya: Sakarya Müftülüğü Arşivi 22/07/1959 Tarihli Belge).

³⁷ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 08/01/1971 Tarihli Belge).

³⁸ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 18/03/1982 Tarih ve 13467 Sayılı Belge).

³⁹ Nuri Himmet ve Görsev Himmet, Kişisel Görüşme, 16 Eylül 2019.

⁴⁰ Fatih Alakuş- Mehmet Bahçekapılı, *Din eğitimi açısından İngiltere ve Türkiye* (İstanbul: Ark Yayınları, 2009). 161-162.

⁴¹ Kur'an Kurslarının bulunduğu şehirler İstanbul, Edirne, Isparta, Eskişehir, Erzurum, Bursa, Konya, Trabzon, Kayseri ve Kütahya'dır. Bkz: Zengin, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kur'an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi", 11.

⁴² Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", 242-243.

⁴³ Yorulmaz, *Hafız Hasan Hoca*, 111.

⁴⁴ Alparlan, *İstanbul Ehl-i Kur'an ve Mevlithanları*, 168; Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Kıraatinde Dâd Harfi ve Dudak Talimi*, 53.

⁴⁵ Alparlan, *İstanbul Ehl-i Kur'an ve Mevlithanları*, 168.

⁴⁶ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya'da kursla ilgili yazılmış bazı yazışmalarda Osman Nuri Taşkent'in Adapazarı Kur'an öğretmeni olarak görev yaptığı

Başkanlığı'na 9 Mart 1940 tarihinde dilekçe yazarak bir hoca tayini ile Kur'anve kıraat eğitiminin sürdürülmesini talep ettiler. Önemli olduğu düşüncesiyle ilgili dilekçeye aşağıda yer verilmiştir:

Dileğimizdir; Adapazarı Kur'an Öğretmeni Bay Hafız Osman'ın Dersaadet'te Beyazıt Camii Şerifi ikinci imametine tayin edilmesinden buradaki Darulhuffaz'ın lağvinin tekrarr etmiş bulunduğu haberi elem averini kemâli esef ve hayretle istihbar ettik. Bura öğretmenliğinden usulen verilmekte bulunan mahiye raporun tetkikatından da tezahür edeceği vechile halen kırk mevcudunu teşkil eden bizlerin ve atıyyen kayıt ve istifade edecek evladı müsliminin ihtiyaç ve arzuyu diniyyeleri ihmal etmek dinen, vicdanen, mantıken kabili kabul bulunmadığı aşikar olmasına mebni bu habere asla inanamadık. Mahza bizler için lütfüsamedani olup sa'yeialilerilevücûda gelmiş bulunan böyle bir müesseseidiniyyenin Bay Osman'ın şahsına ait ve şahsiyet ile kaim imiş gibi mumaiylehin evkafca İstanbul'a tayini ile marularz Diyanetçe teşkil ve tesis buyurulan ve her suretle ihtiyacı zaman ve RızayiBariye uygun olan ve binaenaleyh filhakika vatanımızda bu vazifeyi daha yüksek bir tarzda ifaya muktedir zevat mevcut bulunduğunu teemmül bile caiz olamayacak kadar çok bulunduğu bir sırada anın mahalli tayini bulunan İstanbul'a nakli veya lağvi sarih bir gadrimizi müciptir. Tashîihuruf ve ta'limielfâzı Kur'ân fen ve ilminde sahibi ilim ve kudret kimselerin Adapazarı'ımızda mevcüt bulunduğu ve o meyanda Orhan Cami Şerifi müezzini Hafız İsmail Efendi ve Serdivan köy camii şerifi hatîbi Hafız Himmet Efendi ve saire gösterileceği mümkün iken ve tekml vatanımızda böyle bir zatın yani Kur'an öğretmenliğini yapabilecek kimsenin bulunamayacağını tahakkuku anındı dahi diyarı diğerden celp ve tavzifi muktazayi hal ve maslahat iken lehulhamdvelminne bu vazifenin her vechile ehli kimselerin bulunduğu bir zamanda teşkilatı mevcüt böyle bir müesseseidiniyyenin hedmi, dine karşı ağır bir iş olduğu gibi ihtiyaç ve iştiyakımızın bi rahmana baltalanmış olacağı cihetle halen bizlerin ve atıyyen de birçok evladı vatan ve müsliminin sarih gadrine müsaide buyrulamayacağı kanaatını izhar ve yeni tahsisatın kabulü bahasına bile olsa müesseseimez küreidiniyyenin devam esbabının istikmaline emri riyasetpenahilerinin rayegan buyurulmasını kemali süzeş ve minnetle istida ve istirham eyleriz. Adapazarı Darulhuffaz müdavimleri ve halkından.⁴⁷

Yukarıda yer verilen dilekçenin yazılmasından yaklaşık iki hafta sonra, 27 Mart 1940 tarihinde, dönemin Adapazarı Müftüsü de bir yazı yazarak Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan Taşkent'ten boşalan Kur'an öğretmenliğine münasip birini atamasını hem müdavim öğrenciler hem de ehli Kur'an adına talep etti:

Kazamız Kur'an öğretmeni Osman Taşkent'in Beyazıt Camii şerifine imam tayin edilmesi şuyuu dolayısıyla inhilal edecek olan Kur'an öğretmenliği için gerek müdavim talebeihuffazın ve gerekse bazı ehli Kur'an olan ekâbirin makamı aciziye müracaatlarıyla bu müesseseihayriyyenin temadisini ve henüz ikmale muvaffak olamayan huffazın da metruk bir halde bırakılmasına meydan verilmemesi esbabının istikmalini rica etmeleri ve bu da mulazim hakikat olduğu tasdiki bulunduğundan

dönem için Kur'an öğretim faaliyetleri bir kurum olarak kabul edilerek "Adapazarı Dârülhuffâzı" adına yer verilmiştir. Bkz: (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi).
⁴⁷ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 12/03/1940 Tarih ve 894104 Sayılı Belge).

*hemen bir ehlinin Kur'an öğretmenliğine tayinine müsadei riyaset celilerini arz ve istirham eylerim.*⁴⁸

Adapazarı dâruhuffâz müdavimlerinin gönderdiği dilekçede Taşkent'in yerini doldurabilecek kişiler olarak zikredilen ve Taşkent'in Adapazarı'nda ikamet eden öğrencilerinden Himmet Babaloğlu ile İsmail Uziş, ilgili dilekçeden birkaç hafta sonra, Kur'an öğreticiliği kadrosuna peşi sıra talip oldular. Burada özellikle şunu da belirtmek gerekir ki Taşkent'in yerine aday olan öğrencileri, hocalarının Adapazarı'nda verdiği eğitimin kıraat eğitimi olması hasebiyle yazdıkları dilekçelerde yeterliliklerini ilmi kıraat bağlamında vurgulamışlardır. Tarihlere bakılırsa önce 26 Mart 1940 tarihinde Himmet Babaloğlu söz konusu göreve talip oldu:

*Adapazarı darülhuffaz öğretmeni Hafız Osman efendinin İstanbul'da Beyazıt Cami şerifi imametine nakil ve tayini hasebile burada inhilâleden Kur'an öğretmenliği vazifesine tayinime talibim. Şerait lâzimesine gelince: Evvela İstanbul İmam Hatip Mektebinin üçüncü sınıfından tasdiknameyi haiz olmakla beraber İstanbul'da Yeni Cami imamı meşâhir Huffazdan Hafız Nuri ef.den Tashîhihuruf, aşere ve takribi teallüm ettikten sonra buradaki Üstazı kül⁴⁹ Hafız Osman ef.nin Adapazarı'na vürudile vazifesi başına geçtiği günden itibaren iki seneye yakın bir zamandan beri mumaileyhten betekrar tashîhihuruf, aşere ve takribi bilikmal icâzetnâmede aldım. Ve Bay Osman tarafından icâzetnâme aldığım yüksek makamınıza resmen raporla da bildirilmiştir. Bununla beraber 10 seneden beri Adapazarı'nın Serdivan köyünde fahri olarak hitabet vazifesile meşgul bulunmakta ve bugün hatim ile teravîh kıldırarak kadar hıfzım pişkin ve her hususta kâfi derecede iktidarı haiz olmaklığımdan bervechimaruz şerait lazimeyi haiz bulunduğum bağlı ve mütekaddim vesaikin tetkilede anlaşılacağından bu maruzatın nazara alınarak talip bulunduğum Adapazarı mezkûr Kur'an öğretmen memurluğuna tayinim hususuna emir ve müsaade buyurmanızı diler ve sonsuz saygılarımı sunarım.*⁵⁰

Babaloğlu'ndan dört gün sonra, 30 Mart 1940'ta, Orhan Gazi Cami müezzini İsmail Uziş'in ilgili göreve talip olduğu anlaşılmaktadır:

Dahileri Adapazarı'nın Orhan Cami Şerif müezzini ve takribi vücut neticei ilmi Kur'an lazım olacak nevakısa talibine ikmâl ettirebilecek hakka haiz iken bu kerre ehli olmayup deavi farikada bulunan birkaç kimselerin Adapazarı Hafız Osman Efendi tarafından terk ve elyevm münhal bulunan darülhuffaza muracaatları görülüyor ise

⁴⁸ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 28/03/1940 Tarih ve 1118128 Sayılı Belge).

⁴⁹ Himmet Babaloğlu, Osman Nuri Efendi için "Üstâd-ı Kül" nitelemesinde bulunmaktadır. Onun kıraat alanındaki otoritesini ifade eden bu sıfat günümüzde de kullanılmaktadır. Yaşayan Reîsü'l-kurrâ da onun için "o üstâd-ı kül idi" demektir. Bkz: İlhan Tok, "Akreboğlu Hâfız Osman Nûri Taşkent'in Hayâtı, Görev ve Kur'an-î Hizmetleriyle Öğretim Metodolojisi", *Son Dönem Karadenizli Merhûm Kurrâlar Sempozyumu*. Ed. Hayrettin Öztürk, (Samsun: Erkam Yayınları, 2018), 157.

⁵⁰ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 1940.0215 Numaralı Dosya).

*de hakkın sahibine tevdiğini temin edecek sahnai imtihandan başka bir hey'eti mümeyyize görülmediği için gerek bendelerini ve gerek bu iddiada bulunan zevatın celp ve isticvab neticesini müteakip hakkın sahibine ve münhal olan Adapazarı Darülhuffazına kesbi liyakat edenin nesb ve inhâ buyrulmasını faziletli efendimizin avatısından beklerim efendim.*⁵¹

Uziş'in dilekçesinden talipliler arasında bir rekabet olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle o, kısaca bir imtihanla kim hak ediyorsa hakkı ona teslim edilsin demektedir. Söz konusu Kur'an öğretmenliği için bir imtihan yapılıp yapılmadığına dair herhangi bir belgeye ulaşılamamıştır. Ancak gerekli soruşturmalardan sonra⁵² Kur'an öğretmenliği görevi Babaloğlu'na verilmiştir:

*Kazanız Kur'an öğretici tahsisatı 1.6.940 tarihinden itibaren "25" liraya indirilmiş ve bu vazifeye de 325 doğumlu Şaban oğlu Hafız Himmet Babaloğlu'nun tayini icra kılınmıştır. İcap edenlere tebliği ve vazifeye başlattırılarak günün bildirilmesi ve nerede vazife göreceğinin ilaveten iş'arı lüzumu temenni olunur.*⁵³

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 02.05.1940 tarihinde Adapazarı Kaymakamlığına yazılan söz konusu bu yazıya karşılık Adapazarı'ndan yazılan cevabî yazıda Himmet Babaloğlu'nun 09.05.1940 tarihinde Tozlu Cami yakınındaki iki odalı binada göreve başladığı belirtilmiştir.⁵⁴ Fakat şunu ifade etmek gerekir ki Babaloğlu'nun görevi icra etmeye başladığı tarih 9 Mayıs 1940 olsa da Diyanet İşleri Başkanlığı bu görev için başlama tarihini 1 Haziran 1940 olarak belirlemiştir.

3. Kur'an ve Hafızlık Eğitimine Katkısı

Babaloğlu'nun Kur'an öğreticiliği görevine atandığını belirten yukarıdaki yazıda dikkat çeken önemli bir husus maaşın 25 liraya indirilmiş olmasıdır.⁵⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından maaş neden düşürülmüştür? Selef-halef konumunda olan Osman Nuri Taşkent ile Himmet Babaloğlu arasında yetkinlik farkı gözetilerek mi böyle bir karar alınmıştır yoksa görevin niteliği mi değişmiştir? Taşkent, kıraat alanında "üstad-ı kül" nitelemesi ile otoritesi vurgulanan,⁵⁶ İstanbul

⁵¹ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 1940.0215 Numaralı Dosya).

⁵² Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 22/04/1940 Tarih ve 1468166 Numaralı Belge ile 02/04/1940 Tarihli Belge).

⁵³ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 2/5/940 Tarih ve 1468 Varide Numaralı Belge).

⁵⁴ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 17/05/1940 Tarih ve 192221 Numaralı Belge).

⁵⁵ Bulut, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın istatistikî verilerinden hareketle 1940 tarihli Kur'an kursu öğretici ücretlerinin 30 ve 25 lira olduğunu belirtmektedir. Aynı yıl içinse 17 ücretli Kur'an öğretmeni olduğunu aktarmaktadır. Bkz: Mehmet Bulut, "Zor zamanlarda Diyanet İşleri Reisliğinin Kur'an Kursu Hizmetleri", *Diyanet Aylık Dergi* 333 Eylül (2018), 7.

⁵⁶ Tok, "Akreboğlu Hâfız Osman Nûri Taşkent'in Hayâtı, Görev ve Kur'ânî Hizmetleriyle Öğretim Metodolojisi", 157; Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 26/03/1940 Tarihli Belge).

Nuruosmaniye gibi bir camide imamlık yapmış yetkin bir kurrâdır. Diğer bir husus ise selâtin cami imamı iken Taşkent'in Adapazarı'na gitmesidir. Muhtemelen Taşkent, Nuruosmaniye Cami imamı iken aldığı maaşı Adapazarı'nda Kur'an öğreticisi olarak da aynen almıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı da bu durumu dikkate alarak yıllardır görev yapan kıdemli bir selâtin camii imamına verdiği maaşı asaleten göreve yeni başlayan Babaloğlu'na vermemiştir.

İkinci bir husus görev tanımının ya da niteliğinin değiştiğinin düşünülmüş olmasıdır. Bunu söz konusu kurs üzerinden de belirtmek mümkündür. Yani Taşkent zamanında ilmi kıraat bağlamında tashîh-i hurûf, aşere ve takrib eğitimi söz konusu iken Babaloğlu ile birlikte kursun genel bir Kur'an kursuna dönüşmüş olmasıdır. Bu konuda bizi aydınlatan yazışmalardan biri 14.12.1945 tarihinde Adapazarı müftüsünün Diyanet İşleri Başkanlığına yazdığı yazıdır:

*Bidayetten bu tarihe kadar mezun olan 97 talebeden 27'si hıfzı ikmalden 13'ü tashih-i huruftan 43'ü küçük sureleri yüzünden okuyup bellekle 83 talebe şimdiki Kur'an öğreticisi Himmet zamanında ve 14 talebede tashih-i huruftan Hafız Osman Taşkent zamanındaki ceman 97 talebe mezun olmuştur.*⁵⁷

Söz konusu yazıda Taşkent'ten eğitim alanların tamamı tashîh-i hurûf mezunu olarak zikredilmiştir. Bir sonraki Kur'an öğreticisi Babaloğlu zamanında sadece hafızlık yaparak ve kısa sûreleri ezberleyerek mezun olanlar ile tashîh-i hurûftan mezun olanlar ayrı ayrı belirtilmiştir. Taşkent zamanında mezun olanlar arasında da tashîh-i hurûf dışında hafızlık yaparak ya da kısa sûreleri ezberleyerek mezun olanlar olsaydı muhtemelen onlar da ayrıca belirtilirdi. Ancak dönemin Adapazarı müftüsünün Taşkent'ten mezun olan öğrencilerin tamamını tashîh-i hurûftan mezun olarak belirtmesi, onların kıraat eğitimi olarak mezun olduklarını ifade etmek içindir. Zira Taşkent, öğrencisi Babaloğlu'na verdiği icâzetnâmede şu ifadeler yer vermiştir: ...Nihayet bana okuma isteğiyle geldi. Kıraatlerin bütünü şâtıbiyye, dürrü ve tayyibe tarikiyle okudu.⁵⁸ Öte yandan Babaloğlu, tashîh-i hurûf dışında öğrencilere aşere ve takrib okutmamıştır. Bunu, Babaloğlu'nun öğrencisi ve Sakarya merkez Orta Camii emekli imamı Mehmet Türk dile getirmektedir. Yapılan görüşmede o, hocası Babaloğlu için "kendisi kurrâ idi, mevlitlerde aşere ve takrib üzere Kur'an okurdu. Ama bize aşere ve takrib okutmadı" açıklamasında bulunmuştur.⁵⁹ Diğer taraftan Babaloğlu ile onun görev süresinin son yedi yılında, İhsaniye Kur'an Kursu'nda⁶⁰ görev yapan Muharrem Şimşek de -muhtemelen aşere, takrib ve tayyibe okutmamış olmasına istinaden- Babaloğlu için "o sıradan hafızdı"

⁵⁷ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 26/03/1940 Tarihli Belge ve 7373 Numaralı Belge).

⁵⁸ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 20.05.1973 Tarihli ve 7442 Numaralı Belge; Aydeniz, "Verdiği Bir İcâzetnâme Üzerinden Akreboğlu Osman Nuri Taşkent", 511.

⁵⁹ Mehmet Türk, Kişisel Görüşme, 3 Kasım 2019.

⁶⁰ Tozlu Kur'an Kursu 1950'lerin sonun İhsaniye Camii'nin yanına taşınınca o tarihten itibaren İhsaniye Kur'an Kursu olarak anılmıştır.

açıklamasına yer vermiştir.⁶¹ Oysaki Babaloğlu hem İstanbul Yeni Cami İmamu Nuri Efendi'den (Yavuzer)⁶² hem de Taşkent'ten icâzet almış⁶³ bir kurrâdır. Bugün en azından Taşkent'ten aldığı icâzete ulaşılmıştır ki bu da onun kurrâ olduğunun delilidir. Fakat öyle anlaşılıyor ki kendisi kurrâ olmasına rağmen öğrencilerine tashîh-i hurûf dışında aşere ve takrib eğitimi vermemiştir. Bu durum onunla, söz konusu Adapazarı Kur'an öğretmenliği görevinde ve kursunda nitelik olarak bir değişiklik olduğunu göstermektedir.⁶⁴

Tozlu Cami yanında bulunan iki odalı binanın imama ve Kur'an öğreticisine tahsis edilmiş tek odasında göreve başlayan Babaloğlu ile birlikte artık yazışmalarda kurstan Tozlu Cami Kur'an Kursu⁶⁵ veya Tozlu Kur'an Kursu⁶⁶ olarak bahsedilmeye başlanmıştır. Vakıflarca el konulmuş olan söz konusu iki odalı binanın diğer odası 1947 Temmuz ayında askeriyeden alınarak bütünüyle genişletilip yenilenmiş ve o tarihten itibaren de tamamen Kur'an kursuna tahsis edilmiştir. O yılların öğrencilerinden Sadettin Acar ile Rahmi Paker, kurstan "iki odalı bir yerdi" diye bahsetmişlerdir.⁶⁷ Gerek binayı betimlemesi gerekse o dönemde yaşananlara ışık tutması nedeniyle ilgili yazıya aşağıda yer verilmiştir:

Diyanet İşleri Başkanlığı Yüksek Makamına

Zelzeleden yıkılmış olan tozlu camiin avlusundaki imam odası öteden beri Himmet Babaloğlu'nun Kur'an Okulu ittihaz edilmişti. Bu oda çok basık, ratıp, havasız olmakla beraber müdavimleri de istiab edememekte idi. İttisalinde ve aynı çatı altında diğer bir oda askeriyenin işgalinde bulunuyordu. Vaki olan teşebbüs üzerine oda işgalden kurtarılmış, belediyeden ruhsatnâme istihsal edilmiş, tedrisat Ağa Camine nakil suretiyle devamı teminden sonra her iki odanın hedmile tevsian inşaata başlanmıştır: Zeminden bir metre yüksek tek katlı iki odadan ibaret bir binadır. Odalar 20'şer metre mürebbeinde ve bir koridor ile ayrılmış ve inayeti Hakla on beş güne

⁶¹ Muharrem Şimşek, Kişisel Görüşme, 23 Eylül 2019.

⁶² Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi).

⁶³ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 26/05/1973 Tarih ve 7442 Numaralı Belge); Aydeniz, "Verdiği Bir İcâzetnâme Üzerinden Akreboğlu Osman Nuri Taşkent", 503-512.

⁶⁴ Osman Nuri Taşkent döneminde ilgili kurstan bazı yazışmalarda "Adapazarı Dârü'lhuffâzı" olarak bahsedilmektedir. Gerek söz konusu kursun ismini ve gerekse Taşkent'in Adapazarı'na hangi amaçla gidip ne tür bir eğitim gerçekleştirdiği Cumhuriyet İlahiyat Dergisi'ne yayınlanmak üzere tarafımızdan gönderilen makalede ele alınmıştır.

⁶⁵ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 18/8/949 Tarih ve 8807 Numaralı Belge).

⁶⁶ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 17/7/954 Tarih ve 17466 Numaralı Belge); Osman Nuri Taşkent döneminde ilgili kurstan bazı yazışmalarda "Adapazarı Dârü'lhuffâzı" olarak bahsedilmektedir. Gerek söz konusu kursun ismini ve gerekse Taşkent'in Adapazarı'na hangi amaçla gidip ne tür bir eğitim gerçekleştirdiğini Cumhuriyet İlahiyat Dergisi'ne yayınlanmak üzere gönderdiğimiz

⁶⁷ Rahmi Paker, Kişisel Görüşme, 14 Ekim 2019; Sadettin Acar, Röportaj. 08 Eylül 2017.

kadar inşaat sona erecektir. Bu yıl da Himmet Babaloğlu'nun manen ve maddeten gayret ve fedakarlığı şayandır. Kayıt ve takdir görüldüğü: Bina yeri halen evkafı mülhakeden ise de müruru zamanla evkafı mazbutaya intikali tabii olmakla buna mahal bırakmamak hususunda lazım gelen tedabir alınmak ve Diyanet Başkanlığı namına kayıt ettirmek hususunda yüksek irşad ve müavenetlerinizi üstün saygılarımla arz eylerim. Müftü Arif Başkaraca.⁶⁸

1950'ler sonu itibariyle Tozlu Kur'an Kursu İhsaniye Cami'inin yanında yapılan yine iki odadan müteşekkil binaya taşınmıştır. Bu iki odadan birini oldukça büyük, yaklaşık 25-30 öğrencinin hem yatakhane olarak kullandığı hem de ders çalıştığı sınıf oluşturmaktaydı. Diğer küçük odaise hoca odası olarak kullanılıyordu. Burada Babaloğlu, sırayla öğrencilerin dersini dinliyordu.⁶⁹

1940 yılından emekli olduğu 1982 yılına kadar imam ve Kur'an öğretmeni olarak görev yapan Babaloğlu'nun öğrenci sayısını net olarak söyleyebilmek mümkün gözükmemektedir. Fakat 1954 yılında Adapazarı Kaymakamı'nın Diyanet İşleri Başkanlığı'na yazdığı bir yazıda Babaloğlu'ndan, 1954 yılı da dâhil olmak üzere, başlangıçtan itibaren 199 öğrenci hafız olarak, 210 öğrenci de Kur'an-ı yüzünden okuyup öğrenerek ve kısa süreleri ezberleyerek mezun olduğu belirtilmektedir.⁷⁰ 14 yıllık sürede hafız olarak ve yüzünden okuyup kısa süreleri ezberleyerek mezun olan öğrencilerin sayısı toplamda 409 olduğuna göre Babaloğlu'ndan emekli olduğu 1982 yılına kadar mezun olanların sayısının 1000'in çok üzerinde olabileceği rahatlıkla söylenebilir. Burada görüşülen kişilerden hareketle şunu da belirtmek gerekir. Hafız olarak mezun olanların tamamı sıfırdan başlayarak Babaloğlu'nda okumamışlardır. Örneğin 1947 yılında ilgili kurstanhafızolarak mezun olan öğrencilerden Sadettin Acar, doğup büyüdüğü Akyazı'nın Hasanbey köyünde Kur'an-ı okumayı öğrendiğini, hafızlığa başladığını, hocası Hafız Hasan (Baycan)'ın 1945 yılında vefat etmesi üzerine Adapazarı'na gittiğini ve Babaloğlu'nda hafızlığını tamamladığını aktarmıştır.⁷¹ Yine Babaloğlu'ndan 1950'lerde hafızlık belgesi alan Ahmet Sevim, Hendek'in Aksu ilçesinde, daha sonraki yıllarda Sakarya vaizi olan Ali Karabacak'ta hafızlık yaptığını ifade etmiştir.⁷² Bir dönem Babaloğlu'nda okuyan Alaattin Atar da hafızlığını Geyve'nin Hırka köyünde Ahmet Erdem'de yapmıştır.⁷³ Bir başka öğrencisi olan Mehmet Türk, Karasu ilçesi Yuvalıdere köyünde Mustafa Gülşahin'de hafızlığını tamamladıktan sonra Babaloğlu'nun görev yaptığı kursa gitmiştir.⁷⁴ Bunda o dönemin şartları etkili olmuştur. Zira 1940'lı yılların ortasına kadar Sakarya

⁶⁸ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 2/7/947 Tarih ve 4130 Numaralı Belge).

⁶⁹ Mehmet Türk, Kişisel Görüşme, 03 Kasım 2019.

⁷⁰ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 1/07/1954 Tarih ve 17466 Numaralı Belge).

⁷¹ Sadettin Acar, Kişisel Görüşme, 08 Eylül 2017.

⁷² Ahmet Sevim, Kişisel Görüşme, 22 Eylül 2017.

⁷³ Alaattin Atar, Kişisel Görüşme, 12 Mayıs 2017.

⁷⁴ Mehmet Türk, Kişisel Görüşme, 03 Kasım 2019.

çevresinde başka bir Kur'an Kursu yoktur. Bu nedenle resmi Kur'an kursu dışında bir şekilde hafızlığını yapmış olanlar, hafız olduğunu ve herhangi bir köy veya mahallede imam olarak görev yapabilecek yeterliliğe sahip bulunduğunu gösterecek bir belgeye sahip olamıyordu. Muhtemeldir ki civarda gayri resmi bir şekilde eğitim alan ve hafızlık yapanlar tashîh-i hurûf gibi daha ileri düzeyde eğitim almak ve aldıkları eğitimi de belgelemek için Adapazarı'na Babalioğlu'nun kursuna gitmekteydi.

Babalioğlu'nun hangi gün ve saatleri eğitime ayırdığı, ne tür derslere yer verdiğiyle ilgili ulaşılan tek belge 1956 tarihli vakit cetvelidir. Bu cetvelin sağladığı bilgilere bakılacak olursa söz konusu kursta dersler, sabah 09:00'da başlıyor, öğleden sonra 14:45'te sonlanıyordu. Pazar günü hariç diğer günler dersler devam ediyordu. Ancak cumartesi günü sadece öğlene kadarki dersler işleniyordu. Pazartesi, Salı, Perşembe ve cuma günleri sırasıyla "Hıfız (Hafızlık yapanların ezberlerini dinlemeyi kastediyor), Tashîhi Hurûf, Yüzünden Okumak ve Sureleri Ezber" dersleri programda yer alırken Cumartesi günü sadece öğlene kadarki hıfız ve tashîh-i hurûf derslerine yer veriliyordu.⁷⁵ Çarşamba gününün programı ise oldukça farklıydı. Öğlene kadar "Türk Harfleri İle Okuyup Yazma Öğretimi" ile 'Din Dersi'ne yer verilirken öğleden sonra tekrar "Türk Harfleri İle Okuyup Yazma Öğretimi" ile 'Tecvit' derslerine zaman ayrılıyordu. Burada o dönemin bir özelliği olarak henüz okuma yazma bilmeyen öğrencilerin varlığı nedeniyle yeni harflerle okuma yazma eğitimine de yer verilmiş olması dikkat çekmektedir. Bu durum ilgili yazışmalara da yansımıştır. Örneğin aynı yıl Sakarya Müftüsü'nün Diyanet İşleri Başkanlığı'na yazdığı bilgilendirme yazısında öğrencilerin durumunu belirtmek adına "... bu kursumuzun halen mevcudu 76 öğrenciden ibaret olup bunların 55'i ilkokul mezunu ve 21 de ilkokul çağını geçmiş bulduklarından kursa devamlarına müsaade edilmiştir"⁷⁶ açıklamasına yer vermiştir. Öyle anlaşılıyor ki ilkokula gitmemiş veya gidememiş ancak ilkokul çağını da geçirmiş bulunan öğrencilerin kursa kayıtları yapılmış, fakat söz konusu öğrencilerin okuma yazmayı öğrenmeleri arzu edildiğinden kursun programına "Türk Harfleri İle Okuyup Yazma Öğretimi" dersi de konulmuştur.

Babalioğlu'nun programda yer almayan ancak o dönem için oldukça ihtiyaç duyulan imamlık bilgi ve becerisine yönelik bir eğitim öğretim gerçekleştirdiği de ulaşılan bilgiler arasındadır. Bu kapsamda öğrencilerinden Mehmet Türk, özellikle Kandıra ve Kaynarca taraflarından gelen ve imamlık yapacak bilgi ve beceriye sahip olduktan sonra tekrar köylerine dönmek isteyen çok kişi olduğundan bahsetmiştir.⁷⁷ Bu durum öğrenci profiline ve ihtiyaç duyulan hususlara dair önemli bir veri sağlamaktadır. Bu nedenle kursta bir imamdan beklenecek bilgi ve becerilere

⁷⁵ Himmet Babalioğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 06/08/1956 Tarihli Belge).

⁷⁶ Himmet Babalioğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 10/01/1956 Tarihli 1163 Numaralı Belge).

⁷⁷ Mehmet Türk, Kişisel Görüşme, 03 Kasım 2019.

özellikle yer verilerek köy ve mahallelerde imam ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır ki benzer bir eğitimden geçildiğini yine öğrencilerinden Sadettin Acar da ifade etmiştir.⁷⁸ 1954 tarihinde Adapazarı Müftüsünün Diyanet'e yazdığı kursların durumunu belirten bir başka yazısında "Haftanın Çarşamba günleri dersleri nihayetinde diğer kursumuzda olduğu gibi bu kursumuzun kıymetli öğreticisi Himmet Babaloğlu tarafından da öğrencilere 32 farz, müezzinlik ve imamet bahislerine ait mesaili fıkhiden elden gelen gayretle ders verilmekte olduğu"⁷⁹ açıklamalarına yer vermiştir. Programda yer almasa bile öyle anlaşılıyor ki ihtiyaca binaen imamlığa dair bilgi ve beceriler kursun eğitim öğretim faaliyetlerine dâhil edilmiştir.

Babaloğlu'ndan eğitim alarak mezun olan öğrenciler için görkemli icâzet merasimleri yapıldığını gerek yazışmalardan gerekse yapılan görüşmelerden hareketle söylemek mümkündür. 1940'lı yıllar boyunca genelde Orhan Cami'sinde⁸⁰, sonraki yıllarda kursun da nakledildiği İhsaniye Cami'inde düzenlenen cemiyetlerin baş konuğu Babaloğlu'nun hocalarından İstanbul Yeni Cami imamı Nuri Efendi (Yavuzer)'dir. Onun riyasetinde gerçekleştirilen merasimlere o yıllarda katılım yoğun olmaktadır. İstanbul ve çevre illerden gelen kurrâlarla coşkulu bir şekilde gerçekleştirilen bu cemiyetler hakkında genelde Diyanet İşleri Başkanlığı da bilgilendirilmiştir. Bu meyanda bir örnek olarak 1950 yılında düzenlenen cemiyete dair dönemin müftüsünün kaleme aldığı bilgilendirme yazısına aşağıda yer verilmiştir:⁸¹

İlçemizde Kur'an Öğreticisi Himmet Babaloğlu'nun yetiştirdiği 6 gencin tashihi huruftan, 12 gencin ikmalî hıfzı Kur'ân-ı Kerimden duaları 27 Ağustos 1950 Pazar günü öğle namazını müteakip Orhan Camii Şerifinde İstanbul Yeni Cami İmam ve hatibi Hafız Nuri'nin riyasetinde civar il ve ilçelerden gelen meşhur hafız ve ilim adamlarının iştirakile kalabalık bir halk kütlesinin muvacehesinde icra edildiğini saygılarımla arz ederim. Adapazarı Müftüsü Arif Başkaraca.

Gerek yazışmalardan gerekse yapılan görüşmelerden birbirleri ile arkadaşlıkları ve hoca talebe ilişkisi olan kurrâların düzenlenen cemiyetlere katılmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Örneğin Rahmi Paker "burada (Adapazarı) cemiyetlere Hızal (Adalı Hafız Ahmet Hızal) geldiği zaman herkes onu dinlemek için toplanırdı"⁸² derken Nuri Himmetde, babası Himmet Babaloğlu ile Heybeliada'da Kur'an kursu hocası Ahmet Hızal'ın öğrencileri için düzenlediği cemiyete

⁷⁸ Sadettin Acar, Kişisel Görüşme, 08 Eylül 2017.

⁷⁹ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 14/01/1954 Tarihli 1154 Numaralı Belge).

⁸⁰ Himmet Babaloğlu'na ait dosyada 1943, 1948, 1949, 1953 ve sonraki yılların icâzet merasimlerinin Orhan Camii'nde düzenlendiği hakkında bilgi veren belgeler mevcuttur. Ulaşabildiğimiz ilk yılların belgelerinde sadece 1947 tarihindeki icâzet merasimi Adapazarı Yeni Camii'de tertip edilmiştir. Bkz.Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi).

⁸¹ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 04/09/1950 Tarihli 15011 Numaralı Belge).

⁸² Rahmi Paker, Kişisel Görüşme, 14 Ekim 2019.

gittiklerinde yaşadıklarını anlatırken: “bir defasında Heybeliada’ya babamla Adalı’nın cemiyetine gitmiştik. Fevzi abi (Mısır) de oradaydı. O Kur’an okuyunca Abdurrahman Gürses ona ‘devam et evladım devam et’ dedi”⁸³ açıklamalarında bulunmuştur. Bu ifadelerden öyle anlaşılıyor ki o yıllarda az sayıda olan Kur’an Kurslarından mezun olan öğrencilerin merasimlerine hem halk hem de ehl-i Kur’an yoğun olarak katılım göstermiştir.

Babalıoğlu’nun Sakarya ve çevresine din eğitimi ve din hizmetlerini ifa edecek bireyler yetiştirme bağlamında sağladığı katkıyı elden geldiğince gösterecek verileri toplayabilmek adına özellikle cami hizmetlerinde bulunan bazı öğrencilerinin isim ve görev yeri bilgisine ulaşılmıştır:⁸⁴

Ahmet Taş: Adapazarı Yıldırım Camii Müezzini

Mehmet Türk: Adapazarı Merkez Orta Camii İmamı⁸⁵

Hüseyin Ay: Geyve Sinan Bey Camii İmamı

Enver Koşar: Akyazı Gazi Süleyman Paşa Camii Müezzini

Mustafa Kurukuz: Akyazı Belediye İmamı

Nihat Manav: Adapazarı Şeker İstiklal Camii İmamı

Talip Tazim: Adapazarı Ali Kuzu Camii Müezzini

Mustafa Camcı: Adapazarı İmam Hatip Lisesi Emekli Öğretmeni

Fevzi Yıldırım: Adapazarı Ozanlar Camii İmamı

Mehmet Dilek: Sakarya Camii Emekli Müezzini

Rüştü Çilhoroz: Adapazarı İmam Hatip Lisesi Öğretmeni

Fethi Özkan: İstanbul Kılıç Ali Paşa Camii İmamı

Veli Aydın: Yassıgeçit Köyü İmamı

İhsan Şanlı: Adapazarı Şerefiye Camii Müezzini

Mahmut Albayrak: İstanbul Yeni Camii İmamı

Sami Akma: Adapazarı Vefa Camii Müezzini

Fethi Akma: Gebze Çarşı Camii İmamı

Alaattin Atar: Geyve Kur’an Kursu Hocası -Atapaşa Camii İmamı⁸⁶

⁸³ Nuri Himmet ve Görsev Himmet, Kişisel Görüşme, 16 Eylül 2019.

⁸⁴ Kendileriyle bizzat görüştüğümüz Alaattin Atar ve Rahmi Parker dışındaki diğer öğrencilerine dair bilgileri bir başka öğrencisi Mehmet Türk’ten temin edilmiştir. Fevzi Mısır ile ilgili bilgiler içinse bkz: Alparslan, *İstanbul Ehl-i Kur’an ve Mevlithanları*, 90-91.

⁸⁵ Mehmet Türk, Kişisel Görüşme, 03 Kasım 2019.

⁸⁶ Alaattin Atar, Kişisel Görüşme, 12 Mayıs 2017.

Rahmi Paker: İstanbul Beyazıt Camii Müezzini⁸⁷

Fevzi Mısır: Büyükkada, Beyazıt Soğanağa ve Hırka-i Şerif Camii İmamı-Süleymaniye Camii Müezzini

Cumhuriyet döneminde, Sakarya ve çevresinde,1936 yılında yeniden başlayan resmi Kur'an öğretimi 1939'a kadar Osman Nuri Taşkent, 1940'tan 1946'ya kadar Babaloğlu ile sadece bir kişiye verilmiş izin ve yetki olarak devam etmiştir. 1940'ların ortasında Asker Hafız namıyla meşhur Mehmet Eren'in askerlik yaptığı Adapazarı'ndan görevli olduğu Afyon'a dönmesine razı olmayan Adapazarı'nın önde gelenleri, onun Hasırcılar Camii'nde imam olmasını sağladıktan sonra 01.08.1947 tarihi itibariyle görev yaptığı camide bir Kur'an kursu açmasına da katkı sağladılar.⁸⁸ O tarihten itibaren iki kurrâ hafızın öncülüğünde iki ayrı kurs Adapazarı'nda faaliyette bulundu. 1950 sonrasında ise Kur'an kursu sayısında önemli bir artış oldu. Bunu belgeleyen bir yazışma 1953 yılına aittir. Söz konusu belgede dönemin Adapazarı Müftüsü Arif Başkaraca, Diyanet İşleri Başkanlığı'na yazdığı yazıda "Kazamız çerçevesinde faaliyette bulunan on iki Kur'ân-ı Kerim kurslarından yedisinin 1953 yılına ait faaliyetleri hakkındaki raporları tanzim ve ilişikte sunulduğu" ifadelerine yer vermiştir.⁸⁹ 1950'lerin ortasında, Osman Nuri Taşkent'in Adapazarı'ndaki bir diğer öğrencisi Hüseyin Işık'ın⁹⁰ Aziziye Camii'nde imam ve Kur'an kursu hocası olarak göreve başlamasıyla⁹¹ şehirde yetişen hafız sayısında önemli oranda artış olmuştur. Bu nedenle Adapazarı'nda konuya vakıf olanlarca Babaloğlu, Asker Hafız ve Hüseyin Işık'ın görev yaptığı Kur'an kursları "hafız fabrikası" olarak anılmaktadır.

SONUÇ

Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilen köklü reformlar belki de en çok din eğitimi etkilemiştir. 1930'ların başında din eğitimi veren kurumların ortadan kaldırılması ve örgün eğitim programlarından din derslerinin çıkarılması sonucunda Türkiye'de genelde din eğitimi özelde ise Kur'an ve hafızlık eğitimi ihtiyacı az sayıdaki Kur'an kursu ile karşılanmaya çalışılmıştır. Kur'an ve hafızlık eğitiminin gerçekleştirildiği sınırlı sayıdaki yerleşim yerlerinden biri olarak Adapazarı'nın bu açıdan çok şanslı olduğu söylenebilir. 1936 yılında İstanbul Nuruosmaniye Camii baş imamı Osman Nuri Taşkent ile cumhuriyet döneminde yeniden başlayan resmi Kur'an öğretimi o yıllarda Adapazarı'nı öne çıkaran bir unsur olarak düşünülebilir. Zira Osman Nuri Taşkent, yetkin bir kurrâ olarak daha çok kıraat eğitimi

⁸⁷ Rahmi Paker, Kişisel Görüşme,14 Ekim 2019.

⁸⁸ Hayrettin Öztürk, "Reîsü'l-Kurrâ Mehmet Eren (Asker Hafız) Ve Kur'an Hizmetleri", *Son Dönem Karadenizli Merhûm Kurrâlar Sempozyumu*. Ed. Hayrettin Öztürk, (Samsun: Erkam Yayınları, 2018), 115.

⁸⁹ Himmet Babaloğlu'na ait 1940.0215 Numaralı Dosya (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, 10/09/1953 Tarihli ve 22882 Numaralı Belge).

⁹⁰ Tam ismi Hasan Hüseyin Avni Işık'tır. Ancak daha çok Hasan Hoca olarak bilinir. Osman Nuri Efendi'nin Adapazarı'ndan ayrılmasından sonra Kur'an öğretiminin devam etmesi için yazılan dilekçede sadece "Hüseyin Işık" ismine yer vermiştir.

⁹¹ Yorulmaz, *Hafız Hasan Hoca*, 155-162.

gerçekleştirmişti ki bu durum Adapazarı'nda onunla başlayan Kur'an öğretiminin sıradan bir Kur'an kursu faaliyeti olmadığını göstermektedir. Eldeki mevcut verilerden hareketle Osman Nuri Taşkent ile Adapazarı'nda bir kıraat eğitim kursu açıldığı rahatlıkla söylenebilir. Bu da cumhuriyet döneminde Adapazarı ve çevresi için yeniden başlayan eğitimin üst düzey bir Kur'an eğitimi olduğunu ortaya koymaktadır.

Osman Nuri Taşkent'in ayrılmasından sonra Kur'an öğretmeni olarak öğrencisi Himmet Babaloğlu'nun atanması Adapazarı'nın din eğitimi açısından bir başka önemi olarak zikredilebilir. Çünkü onun atanmasıyla resmi olarak Kur'an öğretimi gerçekleştirilen bir merkez olma durumu devam etmiştir. Ancak Himmet Babaloğlu ile Adapazarı'ndaki Kur'an eğitiminin niteliği değişmiştir. Zira Taşkent'in öğrencileri sadece kıraat eğitimi (tashîh-i hurûf, aşere ve takrib) bağlamında mezuniyete konu edilirken Himmet Babaloğlu döneminde mezun olan öğrenciler "Kur'an'ı yüzünden okuyup belleyen ve kısa sureleri ezberleyenler; hafızlığını tamamlayanlar ve kıraat eğitimi bağlamında sadece tashihi huruf eğitimi alanlar" şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Bu durum Adapazarı'nda yüksek düzeyde kıraat eğitimi şeklinde başlayan Kur'an eğitiminin zamanla günümüz Kur'an kursu faaliyetine dönüştüğünü ifade etmektedir.

Babaloğlu'nun aşere ve takrib (kıraat eğitimi gerçekleştirmek) okutmak yerine ağırlığı Kur'an-ı tecvit kurallarına göre okumaya, kısa sureleri ezberleyerek bellemeye, hafızlık yaptırmaya ve kıraat eğitimi bağlamında sadece tashîh-i hurûf eğitimi gerçekleştirmeye vermesi ihtiyaçtan kaynaklanmış olabilir. O dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda böylesi bir tercihin öncelenmesi daha makul gözükmektedir. Zira ona eğitim için gelen civar ilçelerden bazı öğrencilerin yaşadıkları yerde imam ihtiyacını gidermek amacıyla tecvit kurallarına uygun Kur'an okuma becerisi kazanıp kısa süreleri ezberledikten sonra mahallerine dönmeleri, bunun öncelikli bir ihtiyaç olduğunun delili olarak takdim edilebilir.

Himmet Babaloğlu, Sakarya ve çevresine din eğitimi açısından çok önemli katkılar sağlamıştır. Onun gayretleriyle yüzlerce hafız yetiştiği gibi binlerce kişi Kur'an okumayı ve namaz kılmayı öğrenmiş ve onlarca din görevlisi Sakarya ve civarında imam ihtiyacını karşılamıştır. Bu sayede çokça ihtiyaç duyulan yıllarda Sakarya ve çevresinde birçok köy, mahalle ve şehrin din görevlisi ihtiyacı bir nebze giderilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akakuş, Recep. "Gönenli Mehmet Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV. Yayınları, 1996.14/ 149-150
- Alakuş, Fatih - Bahçekapılı, Mehmet. *Din eğitimi Açısından İngiltere ve Türkiye*. İstanbul: Ark Yayınları, 2009.
- Alparslan, Ramazan. *İstanbul Ehl-i Kur'an ve Mevlithanları*. İstanbul: Acar Basım, 2014.

- Aydeniz, Nurullah. "Verdiği Bir İcâzetnâme Üzerinden Akreboğlu Osman Nuri Taşkent" *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/2 (2020): 503-512.
- Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- Babalıoğlu, Himmet. *1940.0215 Numaralı Dosya*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi.
- Baltacı, Cahit. "Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri". *Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik*, Ed. İsmail Kurt- Seyid Ali Tüz.. İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2000.
- Başkurt, İrfan. *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2007.
- Bozkurt, Nebi. "Dârulkurrâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8: 543-545. İstanbul: TDV. Yayınları, 1993.
- Bulut, Mehmet. "Zor zamanlarda Diyanet İşleri Reisliğinin Kur'an Kursu Hizmetleri". *Diyanet Aylık Dergi*, 333 (2018): 65-66.
- Çağrı, Mustafa. "Kur'an Kursu". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26: 423-426. Ankara: TDV. Yayınları, 2002.
- Demirci, Naci. "Gürses Abdurrahman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ek-1: 493-494. İstanbul: TDV. Yayınları, 2016.
- Diñç, Kadir. Geçmişten Günümüze Kur'an Eğitimi, *Diyanet Aylık Dergi*, 333 (2018): 6-9.
- Öcal, Mustafa. Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 7/7 (1998): 241-268.
- Öztürk, Hayrettin. "Reîsü'l-Kurrâ Mehmet Eren (Asker Hafız) Ve Kur'ân Hizmetleri". *Son Dönem Karadenizli Merhûm Kurrâlar Sempozyumu*. Ed. Hayrettin Öztürk. Samsun: Erkam Yayınları, 2018.
- Öztürk, Hayrettin. *Kur'ân-ı Kerim Kiraatinde Dâd Harfi ve Dudak Talimi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.
- Tok, İlhan. "Akreboğlu Hâfız Osman Nûri Taşkent'in Hayâtı, Görev ve Kur'ânî Hizmetleriyle Öğretim Metodolojisi", *Son Dönem Karadenizli Merhûm Kurrâlar Sempozyumu*, Ed. Hayrettin Öztürk. Samsun: Erkam Yayınları, 2018.
- Yıldırım, Ali -Şimşek, Hasan. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013).
- Yorulmaz, Hüseyin. *Hafız Hasan Hoca*. Sakarya: Erenler Belediyesi Yayınları, 2013.
- Zengin, Z. Salih. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kur'an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/2 (2011): 1-24.

Görüşülen Kişilere Ait Bilgiler

Adı Soyadı	DoğumYılı	Cinsiyeti	Mesleği	Görüşme Tarihi
Rahmi Paker	1927	Bay	Emekli Müezzin	14.10.2019.
Şevket Babalıoğlu	1942	Bay	Esnaf Emeklisi	16.09.2019.
Alaattin Atar	1932	Bay	Emekli İmam	20.09.2017.
Mehmet Türk	1942	Bay	Emekli İmam	03.11.2019.
Muharrem Şimşek	1937	Bay	Emekli Kuran K. Hocası	23.09.2019.
Nuri Himmet	1935	Bay	Esnaf Emeklisi	16.09.2019.
Görsev Himmet	1944	Bayan	Ev Hanımı	16.09.2019.
Ahmet Sevim	1929	Bay	İşçi Emeklisi	22.09.2017
Sadettin Acar	1931	Bay	İşçi Emeklisi	08.09.2017